

KOOPIA

RIIGIKOHUS

ÜLDKOGU

KOHTUOTSUS

Eesti Vabariigi nimel

Kohtuasja number	3-1-1-45-12
Otsuse kuupäev	13. november 2012
Kohtukoosseis	Eesistuja Märt Rask, liikmed Tõnu Anton, Jüri Ilvest, Peeter Jerofejev, Henn Jõks, Ott Järvesaar, Eerik Kergandberg, Hannes Kiris, Lea Kivi, Indrek Koolmeister, Ants Kull, Villu Kõve, Lea Laarmaa, Jaak Luik, Ivo Pilving, Jüri Põld, Harri Salmann ja Tambet Tampuu
Kohtuasi	Silver Semiskarile Tallinna Linnakohtu 29. juuni 2005. a kohtuotsusega mõistetud karistuse kandmata jäänud osa täitmisele pööramine
Vaidlustatud kohtulahend	Tartu Ringkonnakohtu 11. novembri 2011. a määrus kriminaalasjas nr 1-09-11295
Kaebuse esitaja ja kaebuse liik	Silver Semiskari kaitsja vandeadvokaat Kaido Kooga, määruskaebus
Teised määruskaebemenetluse pooled	Viru Ringkonnaprokuratuur
Asja läbivaatamise kuupäev ja viis	9. oktoober 2012, kirjalik menetlus

RESOLUTSIOON

1. Tunnistada kriminaalmenetluse seadustiku § 385 p 26 põhiseadusvastaseks ja kehtetuks osas, milles see ei võimalda esitada määruskaebust maakohtu täitmiskohtuniku poolt kriminaalmenetluse seadustiku § 427 lg 2 alusel tehtud määruse peale, millega pööratakse tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastatu karistuse kandmata osa karistusseadustiku § 76 lg 5 alusel täitmisele.
2. Tühistada Tartu Ringkonnakohtu 11. novembri 2011. a määrus kriminaalasjas nr 1-09-11295 ja saata kohtuasi Tartu Ringkonnakohtule uueks arutamiseks.
3. Määruskaebus rahuldada osaliselt.
4. Määrata OÜ-le K. Kooga Advokaadibüroo makstava riigi õigusabi tasu suuruseks Silver Semiskarile määruskaebemenetluses osutatud riigi õigusabi eest 96 (üheksakümmend kuus) eurot, sealhulgas käibemaks 16 (kuusteist) eurot, ja jätta see menetluskulu Eesti Vabariigi kanda.

ASJAOLUD JA MENETLUSE KÄIK

1. Tallinna Linnakohtu 29. juuni 2005. a otsusega kriminaalasjas nr 1-1735/04 tunnistati Silver Semiskar süüdi karistusseadustiku (KarS) § 209 lg 2 p-de 1 ja 4 – § 22 lg 3 järgi ja teda karistati vangistusega üheks aastaks. KarS § 65 lg 1 ja § 64 alusel loeti mõistetud karistus kaetuks Tartu Maakohtu 22. novembri 2004. a otsusega mõistetud karistuse, kaheksa aasta vangistusega.

2. Viru Maakohtu 10. novembri 2010. a määrusega vabastati S. Semiskar KarS § 76 alusel vangistuse kandmisest tingimisi enne tähtaega. Katseajaks, s.o Viru Maakohtu 10. novembri 2010. a määruse jõustumisest kuni 23. märtsini 2012, allutati S. Semiskar käitumiskontrollile. KarS § 75 lg 2 alusel keelas kohus S. Semiskaril alkoholi ja narkootikumide tarvitamise ning suhtlemise kriminaalkorras karistatud isikutega ilma kriminaalhooldaja loata.

3. 16. septembril 2011 esitas kriminaalhooldusametnik Viru Maakohtule erakorralise ettekande, milles leidis, et S. Semiskar ei ole järginud kontrollnõudeid. Ida Politseiprefektuur oli 16. juulil 2011 tuvastanud S. Semiskaril alkoholijoobe ja karistanud teda liiklusseaduse § 224 lg 2 alusel (mootorsõiduki juhtimine lubatud alkoholi piirmäära ületades). Lisaks sellele oli erakorralises ettekandes märgitud, et Viru Maakohtu 31. augusti 2011. a vahistamismääruse kohaselt kahtlustatakse S. Semiskari kuriteo toimepanemises koos Andrei Kisseljovi, Andrei Andrejevi ja Roman Sadikoviga, kes kõik on varasemalt kriminaalkorras karistatud. Vahistamismäärusest selgus, et S. Semiskar oli korduvalt olnud kaaskahtlustatavatega telefoni teel kontaktis. Kriminaalhooldusametnik märkis, et S. Semiskar ja A. Andrejev olid mõlemad süüdi mõistetud Tartu Maakohtu 22. novembri 2004. a kohtuotsusega.

4. Viru Maakohus pööras 13. oktoobri 2011. a määrusega S. Semiskari kandmata karistuse – üks aasta, neli kuud ja üks päev vangistust – täitmisele. Maakohtu hinnangul rikkus S. Semiskar talle pandud kohustusi – ta tarvitas alkoholi, on võetud vahi alla kahtlustatuna esimese astme kuriteo toimepanemises ja on suhelnud kriminaalkorras karistatud isikutega selleks luba küsimata. Kohus juhindus määrust tehes KarS § 74 lg-st 4, kriminaalmenetluse seadustiku (KrMS) § 427 lg-st 2 ja §-st 432 ning märkis, et määruse peale saab esitada määruskaebuse Tartu Ringkonnakohtule kümne päeva jooksul Viru Maakohtu kaudu.

5. S. Semiskar esitas Viru Maakohtu määruse peale määruskaebuse, taotlede maakohtu määruse tühistamist ja karistuse täitmisele pööramata jätmist. S. Semiskar leidis, et mootorsõiduki juhtimise eest lubatud alkoholi piirmäära ületades karistati teda ainult väärteokorras ja koostades kohe erakorralise ettekande, reageeris kriminaalhooldusametnik liiga rangelt. S. Semiskar märkis ka seda, et kriminaalhooldusametniku süüdistused kriminaalkorras karistatud isikutega suhtlemise kohta ja mõrvale kaasaaitamise kohta on ennatlikud ning tõendamata. Samuti leidis S. Semiskar, et asja arutamisel maakohtus ei võimaldatud talle kaitsjat.

6. Tartu Ringkonnakohtu 11. novembri 2011. a määrusega jäeti S. Semiskari määruskaebus läbi vaatamata. Ringkonnakohus leidis, et maakohus kohaldas ekslikult KarS § 74 lg 4 sätteid, sest kohaldamisele kuulus KarS § 76 lg 5. KrMS § 385 p 26 kohaselt ei ole aga süüdimõistetule mõistetud vangistuse KarS § 76 lg 5 alusel täitmisele pööramise küsimuses KrMS § 427 lg 2 kohaselt tehtud määrus määruskaebekorras vaidlustatav.

7. Ringkonnakohtu määruse peale esitas Riigikohtule määruskaebuse S. Semiskari kaitsja vandeadvokaat Kaido Kooga, kes taotleb Tartu Ringkonnakohtu määruse tühistamist ja kohtuasja saatmist uueks arutamiseks Viru Maakohtule. Kaitsja leiab, et ringkonnakohtu määrus on põhiseadusega vastuolus. Kaitsja hinnangul tulnuks KrMS § 385 p 26 jätta kohaldamata, sest määrus, millega isik saadetakse vangistust kandma, peab olema edasikaevatav.

8. Riigikohtu kriminaalkolleegiumil tekkis kahtlus, et KrMS § 385 p-s 26 sisalduv piirang ei vasta põhiseadusele osas, milles see välistab määruskaebuse esitamise maakohtu täitmiskohtuniku poolt KrMS § 427 lg 2 alusel tehtud määruse peale, millega pööratakse tingimisi kohaldamata jäänud vangistus KarS § 76 lg 5 alusel täitmisele. Juhindudes KrMS § 356 p-st 3 andis kriminaalkolleegium kohtuasja lahendada Riigikohtu üldkogule.

9. Põhiseaduse § 24 lg 5 kohaselt on igal isikul õigus tema kohta tehtud kohtuotsuse peale seadusega sätestatud korras edasi kaevata kõrgemalseisvale kohtule. Kohtupraktikas on omaks võetud seisukoht, et edasikaebelõiguse esemeline kaitseala hõlmab ka kohtumäärust. Määruskaebemenetluses peab saama vaidlustada kohtumäärust, mis muudavad menetluse jätkamise võimatuks, s.o kui muud lahendit samas kohtuastmes enam ei järgne (vt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 15. detsembri 2006. a otsus asjas nr 3-1-1-110-06, p 13.2).

10. S. Semiskar vaidlustas määruskaebusega temale mõistetud vangistuse täitmisele pööramist. Vaidlusalalt toob vangistuse täitmisele pööramine S. Semiskari jaoks kaasa mitmete põhiõiguste (eelkõige vabadusõigus) olulise riive ja tema olukorra halvenemise võrreldes vangistuse täitmisele pööramata jätmisega.

11. Karistusseadustiku § 76 lg 5 sätestab, et kui isik katseajal ei järgi kontrollnõudeid või ei täida talle pandud kohustusi (või ei allu elektroonilisele valvele), pöörab kohus kandmata jäänud karistuse osa kriminaalhooldusametniku ettekande alusel täitmisele. KarS § 76 lg 5 alusel karistuse täitmisele pööramisel ei ole täitmiskohtunikul sedavõrd laia kaalutlusõigust kui KarS § 74 lg 4 alusel karistuse täitmisele pööramisel. Ometi on mõistetud vangistuse kandmata jäänud osa täitmisele pööramisel kohtu lahend selles küsimuses lõplik ja vangistuse täitmisele pööramisega riivatakse väga tugevalt isiku õigusi. Kriminaalkolleegiumil tekkis kahtlus, et alates 1. septembrist 2011 kehtestatud ja menetlusökoonomia eesmärgi teeniv KrMS § 385 p-s 26 sätestatud piirang, mis välistab vangistusest tingimisi vabastatud süüdimõistetule mõistetud vangistuse ärakandmata osa täitmisele pööramise küsimuses KrMS § 427 lg 2 alusel tehtud määruse vaidlustamise, ei kaalu üles kahju, mida võib õiguskorrale tekitada vangistuse ebaõige täitmisele pööramine (vt ka Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 25. märtsi 2004. a otsus asjas nr 3-4-1-1-04, p 21).

12. Kriminaalkolleegiumi hinnangul võib KrMS § 385 p-s 26 sisalduv piirang rikkuda ka õigusloome võrdsuse põhimõtet, sest määruskaebemenetluses saab täitmiskohtuniku määrust endiselt vaidlustada mitmel n.ö kergemal juhul.

MENETLUSOSALISTE ARVAMUSED

13. Riigikogu põhiseaduskomisjon oli seisukohal, et KrMS § 385 p 26 on põhiseadusega kooskõlas. Määruskaebelõiguse piiramise eesmärk on kohtusüsteemi tõhususe tagamine. Vangistuse täitmisele pööramine ei ole uus iseseisev süüdimõistmine. Põhikohtuasjas on toimunud menetlus, kus on tõendatud süüteokoosseis, õigusvastasus ja süü ning selles menetluses on isikule tagatud ausa kohtumenetluse reeglitele vastav menetlus, sh edasikaebelõigus. Samuti olid isikule teada tingimused, mille järgimisel ei pöörata mõistetud karistust täitmisele.

14. Riigikogu õiguskomisjon avaldas arvamust, et vaidlusalune säte on põhiseadusega vastuolus. KrMS § 385 p 26 eesmärk on tagada menetluse ökonoomsust. Kandmata jäänud vangistuse täitmisele pööramine riivab intensiivselt põhiõigusi. Üksnes menetlusökonoomiline eesmärk ei kaalu üles isiku õiguste riivet. Samuti ei ole täidetud seadusloome võrdsuse nõue. Määruskaebuse esitamise õiguse piirangud kriminaalmenetluses tuleks üle vaadata ja süstematiseerida.

15. Õiguskantsleri hinnangul on KrMS § 385 p 26 põhiseadusega vastuolus osas, milles see välistab määruskaebuse esitamise vangistusest tingimisi vabastatud süüdimõistetule mõistetud vangistuse ärakandmata osa täitmisele pööramise küsimuses KrMS § 427 lg 2 alusel tehtud määruse peale. See piirang riivab PS § 15 lg 1 lauses 1 sätestatud üldist põhiõigust tõhusale õiguskaitsele ja ausale õigusemõistmisele, mis hõlmab PS § 24 lg 5 sisalduvat edasikaebelõigust. Riivega kaasneb ka PS §-s 20 sätestatud vabadusõiguse oluline riive. Õiguskantsler märkis, et kuna edasikaebelõigus on PS § 15 lg 1 lauses 1 koos PS § 24 lõikega 5 kompleksne õigus, siis tuleks piirangu

põhiseaduspärasuse hindamisel lähtuda PS § 15 lg 1 lause 1 riive eesmärgile seatud kõrgematest nõuetest.

16. Kriminaalmenetluse seadustiku § 385 p-s 26 sisalduva piirangu legitiimne eesmärk on tagada kohtusüsteemi efektiivsus ja selle kaudu isikute õiguste parem kaitse. Õiguskantsleri hinnangul on piirang selle eesmärgi saavutamiseks sobiv ja vajalik. Piirang ei ole aga eesmärki ja põhiõiguste riivet kaaludes mõõdukas. Määruskaebuse esitamise võimatus tähendab seda, et vangistuse ärakandmata osa täitmisele pööramise määrus on lõplik ja seda ei saa hiljem eraldi muus menetluses arutada. Kohtusüsteemi efektiivsuse tagamise eesmärk ei õigusta sellist piirangut.

17. Justiitsminister leidis, et KrMS § 385 p 26 ei ole põhiseadusega vastuolus. Tingimisi ennetähtaegne vabastamine on seotud erinevate tingimustega, mida isik on kohustatud katseajal järgima. Kui isik selliseid kontrollnõudeid ei täida ja rikub talle pandud kohustusi, pöörab kohus kandmata jäänud karistuse täitmisele. Erinevalt KarS § 74 lg-st 4 ei näe KarS § 76 lg 5 kohtule otsustamisel ette valikut, vaid kohustab rikkumise tuvastamise korral pöörama karistuse täitmisele.

18. Riigi peaprokurör oli seisukohal, et vaidlusalune säte võib olla põhiseadusega vastuolus, kuna välistab määruskaebuse esitamise maakohtu täitmiskohtuniku poolt KrMS § 427 lg 2 alusel tehtud määruse peale, millega pööratakse tingimisi kohaldamata jäänud vangistus KarS § 76 lg 5 alusel täitmisele. KarS § 76 lg 5 kohaldamiseks peab kohtunik tuvastama faktilisi asjaolusid ja vangistuse täitmisele pööramine riivab väga tugevalt isiku õigusi.

VAIDLUSALUNE SÄTE

19. Kriminaalmenetluse seadustiku § 385 p-s 26 on sätestatud:

„§ 385. Kohtumäärused, mida ei saa vaidlustada määruskaebuse lahendamise menetluses

Määruskaebust ei saa esitada järgmiste kohtumääruste peale:

[---]

26) käesoleva seadustiku § 427 lõike 2 ja § 428 alusel süüdimõistetule mõistetud vangistuse täitmisele pööramise küsimuses tehtud määrus;

[---].“

ÜLDKOGU SEISUKOHT

20. Üldkogu käsitleb kõigepealt KrMS § 385 p 26 asjassepuutuvust praeguses kohtuasjas (I). Seejärel selgitab üldkogu välja asjakohased põhiõigused ja nende riive (II), toob välja põhiõiguste riive eesmärgid ja hindab nende põhiseaduspärasust (III). Lõpuks käsitleb üldkogu põhiõiguste riive proportsionaalsust (IV) ja lahendab kohtuasja (V).

I

21. Riigikohus kontrollib põhiseaduslikkuse järelevalve menetluses sellise õigusnormi põhiseaduspärasust, mis on konkreetse kohtuasja lahendamisel asjassepuutuv (põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse (PSJKS) § 14 lg 2). Asjassepuutuv on norm, mida tuleb kohtuasja lahendamisel kohaldada ja mille põhiseadusvastasuse korral peaks kohus otsustama teisiti kui selle põhiseaduspärasuse korral (vt nt Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 18. juuni 2010. a otsus kohtuasjas nr 3-4-1-5-10, p 13).

22. Üldkogu vaatab praeguses kohtuasjas läbi S. Semiskari kaitsja määruskaebust, mis on esitatud Tartu Ringkonnakohtu 11. novembri 2011. a määruse peale. Selle määrusega jäeti läbi vaatamata

S. Semiskari määruskaebus, mis oli esitatud Viru Maakohtu täitmiskohtuniku 13. oktoobri 2011. a määruse peale. Viimatinimetatud määrusega pööras Viru Maakohus täitmisele S. Semiskarile Tallinna Linnakohtu 29. juuni 2005. a otsusega mõistetud vangistuse kandmata osa, mille kandmisest oli S. Semiskar ennetähtaegselt tingimisi vabastatud.

23. Riigikohtu kriminaalkolleegium seadis kahtluse alla KrMS § 385 p 26 põhiseaduspärasuse, mis keelab esitada määruskaebust KrMS § 427 lg 2 alusel tehtud maakohtu täitmiskohtuniku määruse peale, millega pööratakse tingimisi ennetähtaega vangistusest vabastatu karistuse kandmata osa KarS § 76 lg 5 alusel täitmisele.

24. Kriminaalmenetluse seadustiku § 385 p 26 põhiseaduspärasusest sõltub, millise lahendi saab Riigikohus praeguses kohtuasjas teha. Kui KrMS § 385 p 26 on osas, milles see ei võimalda KarS § 76 lg 5 ja KrMS § 427 lg 2 alusel tehtud määrust vaidlustada, põhiseadusega kooskõlas, pole Tartu Ringkonnakohtu 11. novembri 2011. a määruse tühistamiseks alust ja kaitsja määruskaebus tuleb jätta rahuldamata. Kui aga KrMS § 385 p 26 on viidatud osas põhiseadusvastane, tuleb ringkonnakohtu määrus tühistada ja saata kohtuasi ringkonnakohtule uueks arutamiseks.

25. Eeltoodust lähtudes on üldkogu seisukohal, et KrMS § 385 p 26 on praeguses kohtuasjas asjassepuutuv norm osas, milles see välistab määruskaebuse esitamise täitmiskohtuniku poolt KarS § 76 lg 5 ja KrMS 427 lg 2 alusel tehtud määruse peale.

II

26. Riigikohtu kriminaalkolleegium leidis, et KrMS § 385 p-s 26 sätestatud piirang riivab PS § 24 lg-ga 5 tagatud põhiõigust, samuti seadusloome võrdsuse põhimõtet.

27. Põhiseaduse § 24 lg 5 kohaselt on igaühel õigus tema kohta tehtud kohtu otsuse peale seadusega sätestatud korras edasi kaevata kõrgemalseisvale kohtule. PS § 24 lg 5 on osa põhiõigusest kohtulikule kaitsele, mille eesmärgiks on tagada kohtulahendi kontroll, et vältida eksimusi ja vigu kohtulahendites. Tulenevalt kohustusest tõlgendada põhiõigusi sätestavaid norme laiendavalt ja tagamaks põhiõiguste lünkadeta kaitse, peab edasikaebeõigus põhimõtteliselt olema tagatud kõigi kohtulahendite puhul sõltumata nende nimetusest (vt Riigikohtu üldkogu 10. novembri 2011. a otsus haldusasjas nr 3-3-1-28-11, p 25). Seetõttu peab PS § 24 lg-s 5 sätestatud edasikaebeõigus olema põhimõtteliselt tagatud ka määruse peale kui kohtuotsuse peale laiemas mõttes. PS § 24 lg 5 tagab eelkõige õiguse kaevata esimeses astmes tehtud kohtuotsuse peale edasi kõrgemalseisvale kohtule (vt Riigikohtu üldkogu 14. aprilli 2011. a otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-60-10, p 46).

28. Kriminaalmenetluse seadustiku § 385 p 26 riivab PS § 24 lg-ga 5 tagatud põhiõigust, kuna välistab KarS § 76 lg 5 ja KrMS § 427 lg 2 alusel tehtud maakohtu täitmiskohtuniku määruse vaidlustamise määruskaebusega ringkonnakohtus.

29. Lisaks PS § 24 lg-s 5 märgitud põhiõigusele riivab vangistuse täitmisele pööramise määrus veel mitmeid süüdimõistetud isiku põhiõigusi, nt vabaduspõhiõigust (PS § 20 lg 1) ning perekonna- ja eraelu puutumatust (PS § 26 esimene lause). Neid väärtusi, mis on süüdimõistetule jaoks praegusel juhul kaalul, ja PS § 12 lg-s 1 sätestatud võrdsuspõhiõiguse riivet arvestab üldkogu PS § 24 lg-ga 5 tagatud põhiõiguse riive mõõdukuse hindamise juures.

III

30. Põhiseaduse § 11 esimeses lauses sätestatakse, et õigusi ja vabadusi tohib piirata ainult kooskõlas põhiseadusega. Need piirangud peavad olema demokraatlikus ühiskonnas vajalikud ega tohi moonutada piiratavate õiguste ja vabaduste olemust.

31. Põhiseaduse § 24 lg 5 sätestab lihtsa seadusereservatsiooniga põhiõiguse, mida võib riivata igal põhiseadusega kooskõlas oleval eesmärgil (sarnaselt vt Riigikohtu üldkogu 12. aprilli 2011. a otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-62-10, p 38). PS § 24 lg-st 5 ei tulene õigust vaidlustada eranditult kõiki kohtulahendeid ja seadusandja on pädev kohtulahendi olemusest lähtuvalt ning mõistlikele põhjendustele tuginedes edasikaebeõigust diferentseerima (Riigikohtu üldkogu 10. novembri 2011. a otsus haldusasjas nr 3-3-1-28-11, p 27). Riigikohus on kohtumenetluse ökonoomsust ja asja kiiret lahendamist käsitlenud PS § 24 lg-s 5 sätestatud kaebeõiguse piiramise põhiseaduspärase eesmärgina (Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 25. märtsi 2004. a otsus kohtuasjas nr 3-4-1-1-04, p 21).

32. Kriminaalmenetluse seadustiku § 385 p 26 lisati seadustikku 27. jaanuaril 2011 vastu võetud ning 1. septembril 2011 jõustunud kriminaalmenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadusega. Seaduse eelnõu seletuskiri ei selgita, miks KrMS § 385 p 26 seadustikku lisati. Seletuskirjas märgiti määruskaebe võimaluste kohta üldiselt, et kohturessursi otstarbeka ja tasakaalustatud kasutamise seisukohalt ei ole võimalik tagada kõigis küsimustes määruskaebuse esitamise võimalust – vastasel korral ei ole võimalik tagada, et kohtumenetlus toimuks mõistliku aja jooksul, kuna kohtud oleksid ülekoormatud.

33. Kriminaalmenetluse seadustiku § 385 p-s 26 sätestatud määruskaebeõiguse piiramise eesmärk on kohtusüsteemi tõhususe tagamine. Kohtusüsteem peab tagama isikute õiguste kaitse ja seetõttu on kohtusüsteemi tõhus toimimine põhiseaduslik väärtus ning legitiimne eesmärk PS § 24 lg-s 5 sätestatud põhiõiguse riivamiseks.

IV

34. Üldkogu hindab järgmiseks, kas PS § 24 lg-ga 5 tagatud põhiõiguse riive on proportsionaalne.

35. Põhiõiguse riive on proportsionaalne, kui see on eesmärgi saavutamiseks sobiv, vajalik ja mõõdukas. Sobiv on abinõu, mis soodustab eesmärgi saavutamist. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise, kuid isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne kui esimene. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt põhiõigusse sekkumise ulatust ja intensiivsust ning teiselt poolt eesmärgi tähtsust (vt nt Riigikohtu üldkogu 26. märtsi 2009. a otsus kohtuasjas nr 3-4-1-16-08, p 29).

36. Kriminaalmenetluse seadustiku § 385 p-st 26 tulenev edasikaebeõiguse piirang on kohtusüsteemi tõhususe tagamiseks sobiv ja vajalik abinõu. Edasikaebeõiguse piiramine vähendab kohtute töökoormust ja aitab seega kaasa kohtusüsteemi tõhusamale toimimisele. Üldkogu mõnab, et edasikaebeõiguse piiramine riivab PS § 24 lg-s 5 tagatud põhiõigust, samuti mitmeid teisi süüdimõistatud isiku põhiõigusi. Samas ei oleks põhiõigusi vähem riivav abinõu eesmärgi saavutamiseks niivõrd tõhus.

37. Järgnevalt hindab üldkogu, kas KrMS § 385 p-s 26 sätestatud edasikaebeõiguse piirang on mõõdukas abinõu kohtusüsteemi tõhususe saavutamiseks. Abinõu mõõdukuse hindamiseks kaalub üldkogu ühelt poolt põhiõigustesse sekkumise ulatust ja intensiivsust praeguse kohtuasja asjaoludel ning teiselt poolt eesmärgi kaalukust.

38. Kohtusüsteemi tõhusus on kaalukas väärtus. Tulenevalt PS §-st 14 on õiguste ja vabaduste kaitsmine seadusandliku, täidesaatva ja kohtuvõimu ning kohalike omavalitsuste kohustus. Kui kohtusüsteem ei toimi tõhusalt, ei saa kohus täita talle põhiseadusega pandud kohustusi ja isikute subjektiivsed õigused võivad jääda kaitseta.

39. Kaalukausi teisel poolel on samuti kaalukad väärtused. KrMS § 385 p 26 välistab määruskaebuse esitamise maakohtu täitmiskohtuniku määruse peale, millega pööratakse KarS § 76 lg 5 alusel täitmisele vangistuse kandmata osa, mille kandmisest süüdimõistetu oli tingimisi ennetähtaegselt vabastatud. Vangistuse täitmisele pööramine riivab vangistusest tingimisi vabastatud süüdimõistetu mitmeid põhiõigusi, eelkõige vabaduspõhiõigust (PS § 20), aga ka nt õigust perekonna- ja eraelu puutumatusse (PS § 26).

40. Üldkogu leidis 3. juuli 2012. a otsuses kohtuasjas nr 3-1-1-18-12, et edasikaebepõhiõiguse riive mõõdukuse kaalumisel tuleb arvestada täitmiskohtuniku kaalutusõigust. „Täitmiskohtunik peab kõigepealt tuvastama, kas esinevad KarS § 74 lg 4 kohaldamise eeldused. Lisaks faktiliste asjaolude tuvastamisele peab täitmiskohtunik valima kõige sobivama õigusliku tagajärje – otsustama, kas määrata lisakohustusi, pikendada katseaega kuni ühe aasta võrra või pöörata vangistus täitmisele“ (Riigikohtu üldkogu 3. juuli 2012. a otsus kohtuasjas nr 3-1-1-18-12, p 49).

41. Üldkogu märgib, et karistuse kandmata osa KarS § 76 lg 5 alusel täitmisele pööramisel ei ole täitmiskohtunikul sellist kaalutusruumi, nagu karistuse täitmisele pööramisel KarS § 74 lg 4 alusel. KarS § 76 lg 5 sätestab, et kui isik katseajal ei järgi kontrollnõudeid või ei täida talle pandud kohustusi või ei allu elektroonilisele valvele, pöörab kohus kandmata jäänud karistuse osa kriminaalhooldusametniku ettekande alusel täitmisele. Täitmiskohtunik peab seega hindama, kas on täidetud KarS § 76 lg 5 kohaldamise eeldused, kuid ei saa valida erinevate õiguslike tagajärgede vahel. Samas on KarS § 76 lg 5 kohaldamise eeldused seaduses sõnastatud sedavõrd üldiselt, et täitmiskohtuniku hindamisruum on tegelikkuses üpris ulatuslik.

42. Hinnates riive intensiivsust, arvestab üldkogu ka seda, et riivatakse PS § 12 lg-s 1 sätestatud võrdsusõigust. Määruskaebemenetluses saab täitmiskohtuniku määrust endiselt vaidlustada mitmel põhiõigusi vähem riivaval juhul – nt ei laiene KrMS § 385 p-s 26 sisalduv piirang nendele määrustele, millega KrMS § 427 lg 1 kohaselt otsustatakse, kas määrata vangistusest tingimuslikult vabastatud süüdimõistetule lisakohustusi või tema kohustusi kergendada või need tühistada. Üldkogu ei näe mõistlikku põhjust, miks kaebeõiguse seisukohast koheldakse eelnimetatud olukordi erinevalt.

43. Eeltoodust lähtudes on üldkogu seisukohal, et KrMS § 385 p-s 26 sätestatud edasikaebeõiguse piirang ei ole mõõdukas abinõu kohtusüsteemi tõhususe saavutamiseks ja riivab PS § 24 lg-s 5 sätestatud põhiõigust ebaproportsionaalselt. Arvestades mõju, mille täitmiskohtuniku määrus toob kaasa süüdimõistetu õiguste jaoks, peab kõrgema astme kohtul olema võimalik kontrollida täitmiskohtuniku otsustuse õigsust. KrMS § 385 p 26 on osas, milles see ei võimalda esitada määruskaebust maakohtu täitmiskohtuniku KrMS § 427 lg 2 alusel tehtud määruse peale, millega pööratakse tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastatu karistuse kandmata osa KarS § 76 lg 5 alusel täitmisele, vastuolus PS § 24 lg-ga 5 ja §-ga 11.

V

44. Üldkogu tunnistab KrMS § 385 p 26 põhiseadusvastaseks ja kehtetuks osas, milles see ei võimalda esitada määruskaebust maakohtu täitmiskohtuniku KrMS § 427 lg 2 alusel tehtud määruse peale, millega pööratakse tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastatu karistuse kandmata osa KarS § 76 lg 5 alusel täitmisele.

45. S. Semiskari kaitsja taotles määruskaebuses ringkonnakohtu määruse tühistamist ja kohtuasja saatmist uueks arutamiseks Viru Maakohtule. Juhindudes KrMS § 390 lg-st 1 ja § 361 lg 1 p-st 6 rahuldab üldkogu S. Semiskari kaitsja määruskaebuse osaliselt, tühistab Tartu Ringkonnakohtu 11. novembri 2011. a määruse ja saadab kohtuasja Tartu Ringkonnakohtule uueks arutamiseks.

46. Kaitsja esitas koos määruskaebusega Riigikohtule taotluse riigi õigusabi tasu suuruse kindlaksmääramiseks määruskaebuse koostamise eest OÜ-le K. Kooga Advokaadibüroo summas 96 eurot (sealhulgas käibemaks 16 eurot). Taotlusest nähtuvalt kulus kaitsjal vestluseks kaitsealusega üks pooltund ja määruskaebuse koostamiseks neli pooltundi, st kokku viis pooltundi. Üldkogu peab taotluses märgitud toiminguid S. Semiskari kaitseks vajalikeks ja leiab, et nendeks kulunud aeg on põhjendatud. Juhindudes riigi õigusabi seaduse § 23 lg-st 1 ja § 21 lg-st 3 ning Eesti Advokatuuri juhatuse 15. detsembri 2009. a otsuse p-dest 2 ja 23, tuleb kaitsja taotlus rahuldada. KrMS § 187 lg 1 alusel tuleb see menetluskulu jätta riigi kanda.

Märt Rask

Jüri Ilvest

Peeter Jerofejev

Henn Jõks

Eerik Kergandberg

Hannes Kiris

Lea Kivi

Indrek Koolmeister

Ants Kull

Villu Kõve

Lea Laarmaa

Jaak Luik

Ivo Pilving

Jüri Põld

Harri Salmann

Tambet Tampuu

KOOPIA ÕIGE
Piret Lehemets
Riigikohtu sekretär

"13." 11. 20.12...